

Σ 605.107/59

БІБЛІОТЕКА
ВН
МІРОДОП

Амосвіта

Ч.

59.

СВІТ КАПІТАЛУ і СВІТ ПРАЦІ

НАУКА СУСПІЛЬНОЇ ЕКОНОМІЇ

(з образками)

Написав

Др. КАРЛО КОБЕРСЬКИЙ

Ціна 35 гр.

Виходить одна книжка
кожного місяця.

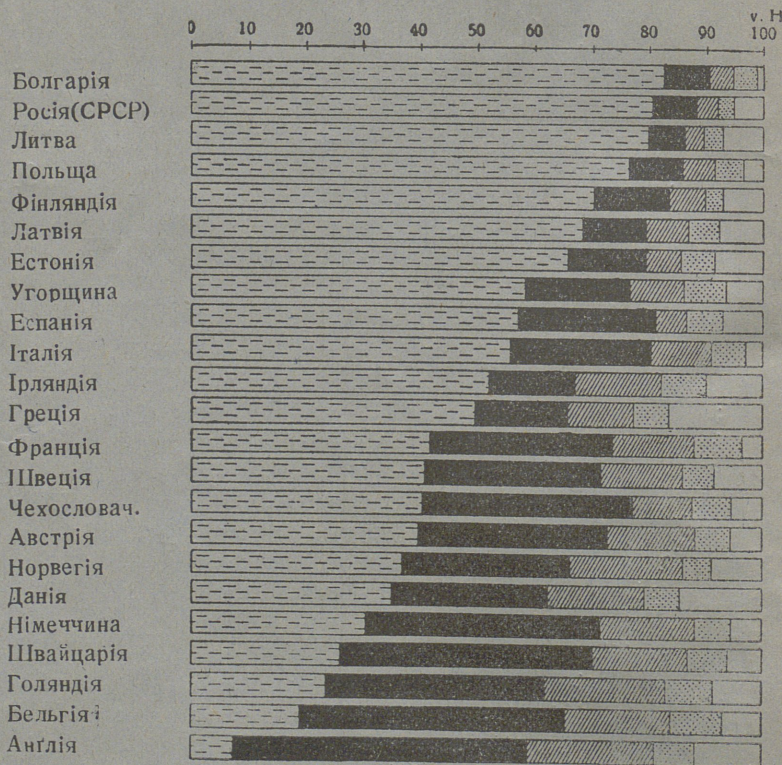
на
рік

Л. ОБАЛЬ

1934

Професійний склад населення деяких європейських держав

(у процентах на кожних 100 працюючих)

ПОЗЕМІ ЧЕРТКИ це відсоток хліборобів і лісників. ЧОРНІ ПОЛЯ це ті, що працюють у промислі та копальнях. СКІСНІ чертки — це ті, що заняті в торгівлі і транспорті. КРАПКОВАНІ ПОЛЯ — це працівники держави і вільні звання. БІЛІ ПОЛЯ — це домашня служба та вся решта населення.

Яким способом без школи здобути повну освіту?

Треба негайно передплатити видавництво
книжок

„САМООСВІТИ“!

„САМООСВІТА“ видає вже п'ятий рік наукові книжки по плану народніх університетів.

Дотепер „САМООСВІТА“ видала книжки в такім порядку:

В 1930 році видано такі книжки :

1) Що таке самоосвіта і як до неї братися? Порадник, як самому вчитися. Друге видання.	35 гр
2) Чого земля потребує? Зимовий господарський курс дома	35 „
3) Великий зрив. Нарис історії української революції, ч. I.	40 „
4) Культурна людина. Наука про те, як жити з людьми, вчитальні і т. д. Друге видання	40 „
5) Наш світ. Земля, сонце, місяць, планети і зорі; їх вигляд та рухи. Друге видання	45 „
6) Боротьба світів на Україні. Історія україн. революції, ч. II.	40 „
7-8) Тайни природи. Початки хемії. Друге видання.	80 „
9) Історія Галичини в рр. 1918 і 1919. Історія української революції, частина III.	60 „
10) Слово до молодих людей. Друге видання	35 „
11) Чоловік та жінка. Про полове життя та полові хвороби.	60 „
12) Розвиток життя на землі. Наука про те, як розвивалось життя на землі від найнижчих створінь до найвищих	40 „

В 1931 році появилися такі книжки :

- 13) Опис землі. Як виглядає земля? Наука географії, ч. I. . 40 „
- 14-15) Які є народи і держави на землі? Наука географії, ч. II. 70 „
- 16) Атлас „Самоосвіти“ Збірник мап. (Сконфіковано цензурою, а тому цієї книжки нема). Замість цієї книжки видано нову по конфіскації під порядковим числом 21.

17) Причини світової війни. Історія світової війни, ч. I.	45 "
18) Криза світового господарства. (Чому тепер є господарська скрута?). Друге видання.	45 "
19) Як провадилася світова війна? Історія світов. війни, ч. II	45 "
20) Основи життя. Наука про те, з яких малих клітин складається кожне живе тіло. Друге видання.	40 "
21) Атлас „Самоосвіти“. Збірник мап, статистичних образів і краєвидів. Нове видання по конфіскації	60 "
22) Про найстарші часи людського життя на землі. Всесвітня історія, частина I.	45 "
23) Велика Україна в огнях. Історія україн. революції, ч. IV.	35 "
24) Царі і люди. Історія революції в Росії, часть I.	50 "
25) Історія старинного сходу. Всесвітня історія, ч. II.	35 "

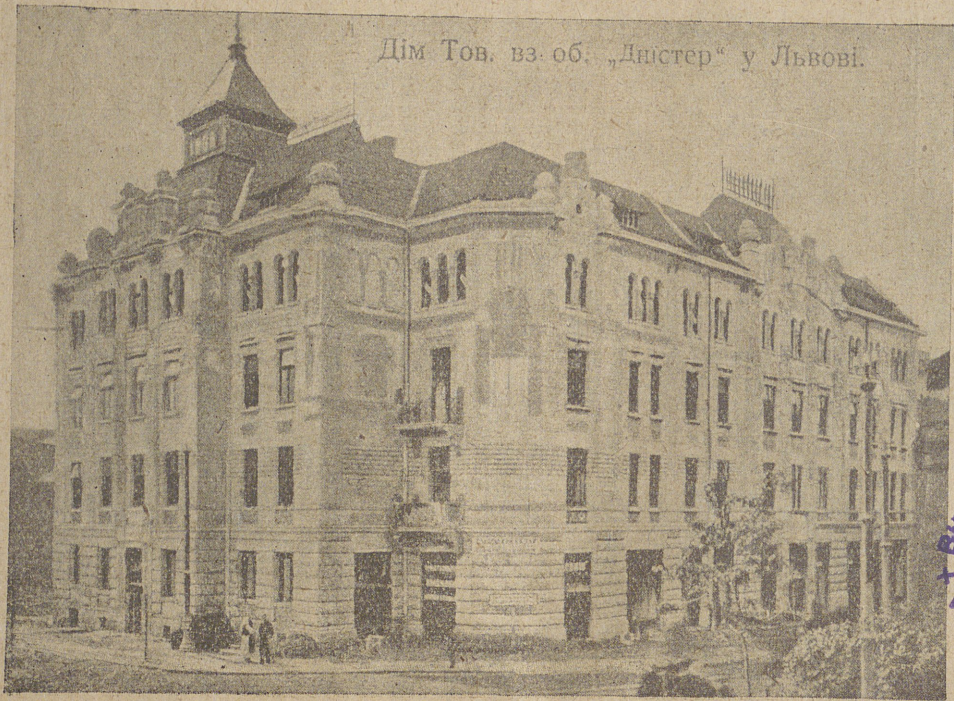
На рік 1932 появились такі книжки :

26) Між двома морями. Історія старинного Вавилону, Жидів і Персів. Світова історія, частина III.	35 "
27) Як повстає життя? Нарис біології, частина II.	35 "
28) Як упала царська влада в Росії. Нарис історії революційного руху в Росії, частина II.	35 "
29) Як дійшли більшовики до влади? Історія революції в Росії, частина III.	40 "
30) Історія землі. Як творилася наша земля? Наука геології	35 "
31) Країна сонця й радости. Історія старинної Греції. Світова історія, частина IV.	40 "
32) Людина і машина. (Як збудоване людське тіло та як воно працює?).	35 "
33-34) Сила п'ястука й сила духа, Велич й упадок старинного Риму. Світова історія, частина V.	70 "
35) Сила, праця, машина. Наука фізики, частина I.	40 "
36) Як гасли вогні. Історія української революції, частина V. Доба диктатур	40 "
7) Під владою двох мечів, Світова історія. ч. VI.	40 "

В 1933 році вийшли такі книжки :

38) Світ звірів. Зоологія або наука про тварини. Частина I. Як збудоване тіло тварин від найменших до найбільших і як вони до себе подібні	40 "
39) П'ятьсот літ старої української держави. Історія українського народу, частина I.	45 "

Дім Тов. вз. об. „Дністер“ у Львові.

Величавий будинок Товариства Обезпечення
і Кооперативного Банку „Дністер“ у Львові

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001017840529

СУСПІЛЬНІ УСЛУГИ

Читач напевно знає вже про те, як є нині організована **продукція** різних виробів сільсько-господарських і промислових. Ті вироби і продукти, які виробник призначає не для себе, а на збут, йдуть на ринок, звичайно через руки різних торговельних посередників. Таким чином коло продукції виростає транспорт товарів та їх **обмін** або **торгівля**. Торговля — це також суспільно корисна праця; хоч тут не виробляється нових товарів, то саме перевезення товарів на місце їх спотребування і доставка до споживача — це також суспільно корисна услуга. Торговля це перший рід суспільних **услуг**, який ми пізнали.

Але є ще й **інші суспільні услуги**, які теж мають свою вартість і значіння. Ось найважливіші з них: кредит і банківництво та різні роди асекурації, відтак культурні услуги, прим. учителів і журналістів, услуги лікарів, адвокатів і т. д. Зачнім від кредиту.

1. Кредит

З „кредитом“ приходиться мати діло завше тоді, коли комусь не вистарчає власних засобів чи то на прожиття чи на ведення господарства, або підприємства. Слово „кредит“ походить з латинського виразу „кредере“, що значить вірити, довіряти. Коли один другому позичає гроші або зерно на віру, то це є кредит.

При кредиті виступають дві особи: одна дає позичку на віру і того називаємо **вірительем**. Друга **бере** позичку на довг і того називаємо **довжником**.

Найбільше відомий нашому народові кредит на переднівку. Коли весною й раннім літом не стає на хліб або на засів, тоді бідніші мужики ходять по богатих людях або по лихварях за позичкою, чи як кажуть, за „вигодою“. Коли дістане де корець зерна, то по жнивах віддає два, а до того ще курку, яєць чи інші подарунки. Розуміється — такий дорогий кредит заганяє позичаючого у ще більшу біду і довжник віддає много більше, як міг приробити позиченим зерном. Віритель, той, що дає такий кредит, використовує тяжке положення позичаючого і лупить, що дасться. Це зветься: дикий, незорганізований, лихварський кредит.

Але є й здорові форми кредиту, які можуть дати навіть велику поміч позичаючому. Трапляється, що здібний і рухливий чоловік хотівби зачати якесь ремесло чи торгівлю, але не має капіталу на початок. Коли йому вдасться знайти кредит за невисокий процент (відсоток) і коли він поведе своє діло осторожно та розумно, то сплатить по якомусь часі довг і поволи стане на власні ноги. Так само може трапитися із селянином, коли дістане кредит на низький процент і на догідні сплати.

З того бачимо, що кредит є тоді здоровий, коли оплата за нього не є більша як користь. Іншими словами, коли дохід, здобутий при допомозі позиченого капіталу, не йде цілий на оплату процентів від позиченої суми (істини), а дещо з того доходу лишається довжникові.

Процент або **відсоток** від позиченого капіталу обчислюється від кожної сотки. Коли умовлено від сотки, скажім 8, то від півста прийде 4, від чвертьста 2, від 33 прийде 2'66 і т. д. Сільське господарство при добрих цінах рільних плодів перед великою кризою могло платити від позиченого капіталу 4 до 5 процент (%), торго-

вельні і промислові підприємства давали більше (до 8%) і мимо того ще оставало на оплату праці самого підприємця і навіть на зиск. Вищі відсотки (скажім 10, 15%) забирають вже частину майна самого позичаючого і тому наближаються до **лихви**.

Побирання проценту є нині дозволене, але був час, коли його осуджували всі, навіть світські та церковні власти. Побирання відсотків опирається на **праві власности**. Власник капіталу думає: тому, що я, власник капіталу, роблю тобі вигоду, то за ту вигоду ти заплати. Для того ті соціалісти й комуністи, що виступали проти права власности, осуджували також побирання проценту. Нині вже змінилися погляди на ту справу навіть серед соціалістів. Навіть найголосніші прихильники комунізму визнають процент. У большевицькій державі платиться процент від позиченої суми так само, як в державах з ліберальним устроєм. Так само дістають там процент ті, що вкладають свої гроші до банку.

Але з другої сторони нема нині держави, яка би дозволяла брати такий процент, який кому захочеться. Всюди є закони проти лихви, які приписують, які вільно брати найвищі проценти. (Правда — ті закони не багато помагають, коли є тіснота за гроші).

Лихва шириться найбільше там, де тісно за гроші взагалі, а до того де кредит не є зорганізований. Що це значить зорганізований кредит?

Кредит є незорганізований там, де нема кредитових установ, до яких усякий мавби легкий доступ. Тоді потребууючий мусить шукати кредиту по закутках, у приватних осіб, а це сприяє лихві. Відсоток від покутного кредиту у нас, як це вже нераз стверджувано, доходить до 50%, 100%, 200%, ба навіть часом до 400%, рахуючи за рік.

Ще до недавна брали у нас **явно** по 2% місячно, отже 24% за рік.

А тимчасом у многих приватних людей лежать поховані гроші без діла, бо той хтось чомусь боїться дати їх до каси. Якби ті поховані гроші повитягати з укриття і з них давати позички потребуючим селянам, промисловцям чи купцям, то вони не погребувалиби бігати по закутках і давати себе обдирати з живої шкіри спекулянтам.

Таку роботу власне й роблять (та повинні робити) прилюдні **банки, каси щадниці та кредитові кооперативи**. Вони стоять під громадською контролею і лихварство гут трапляється рідше.

Лихварство — це явище таке старе, як право власності. В історії старого Вавилону, Персії, Греції, Риму, старій Русі постійно згадується про лихву, про бунти населення проти грошового капіталу та про закони для рятування задовжених. (Найбільше відомі закони Гаммурабі у Вавилоні та Солона у Греції). В ранньому середньовіччю осуджували лихву, але це не дуже помагало і доходило до того, що лихвою займалися навіть деякі єпископи та монастирі. У нас вже Руська Правда, книга законів з княжої доби, означувала, який вільно брати відсоток.

Банки й каси

Банки — це наче збірники, куди збігається річками й потоками безробітний гріш з усіх усюдів, шукаючи собі безпечного сховку і проценту. Потім з того збірника черпають оживчу воду всі, кому її потреба. Розуміється, дають позички тільки таким особам чи установам, котрі заслуговують на довіря, що гроша позиченого не змарнують і віддадуть його на час та ще з процентом. Банк, побираючи процент від своїх довжників, з того доходу передовсім виплачує якийсь менший процент тим, що до банку вложили свої капітали; з решти оплачує свої видатки, (льокаль, податки, працівників і т. д.). Скажім, що вільно побирати від позичальника найбільше 10%, а

вкладчикам банк платить 6% від кожної позиченої сотки. Це його „заробок“. (Треба завважити, що це є досить значний заробок; кредитові кооперативи прим. в Німеччині вдоволяються двома процентами (2% (зарібку).

Слово **банк** є італійське і означає лавку. Бо перші банкирі то були міняйли грошей, які сиділи на прилюдних місцях на площах чи в притворях за лядами і розмінювали великі гроші на дрібні, або чужі гроші за красві. Такі „лавкарі“ були вже у старому Вавилоні, були в Греції та Римі. Банкирі, що давали кредит, появилися вперше в Італії, тому майже 700 літ, годі як Італія стала першим торговельним краєм Європи. Розвиток торгівлі з краю в край привів до винаходу **вексля** а потім ще й банкових білетів, банкнотів. І векслі і банкноти заступали готові гроші та облекшували купцям торгівлю на великі віддалі. Нинішні банки займаються також головно векслевими операціями (ділами), а окрім того ще й іншими, які прийшли пізніше.

Банківництво нині дуже розгалужене, має чимало відмін. Головні роди нинішних банків є два: **торговельні** і **гіпотечні**. Третий важний рід банків це є банки **громадські та кооперативні**, а врешті **державні**.

Торговельні банки дають векслеві позички головно купцям і промисловцям, а коли це є кооперативні банки, то кооперативам, на ведення торговельних діл. Часом також держава засновує свої окремі банки для підпирання промислу і торгівлі. Всі торговельні банки дають кредит на короткий час. Зате **гіпотечні** банки уділяють позички не на короткі векслі, а на довгі літа, зайтабульовуючися на ґрунті позичальника. Потрібні капітали дають власники банку, а решту здобуває сам банк, приймаючи від публіки вклади на ощадність. Деякі банки мають право друкувати **цінні**

папери і розпродуючи їх між публікою, дістають в той спосіб від неї кредит.

Головні роди таких цінних паперів, це є акції, облігації і заставні листи. Акція це є посвідка на уділ, вплачений до акційної спільки (компанії). Акції розпродуються через банки, які від тої розпродажі мають провізію (процент доходу). Облігація це є посвідка, що хтось дав банкові гроші на неозначений час (речинець). Заставні листи випускають прим. гіпотечні банки; хто купує такий заставний лист у банку, той має свої гроші якби заінтабульовані на ґрунтах тих всіх людей, що позичили в того банку гроші і на всіх реальностях самого банку.

Крім того торгують банки ще **льосами** та ріжними паперами, що їх випускає держава (прим. паперами національних позичок і т. д.)

Важним джерелом доходу торговельних банків є т. зв. чековий оборот, або **біжучий рахунок** (конто коренте). Майже кожна більша торговельна фірма переводить свої в плати і виплати через банк або поштову касу ощадности. Коли вона має довжників, то вони посилають гроші для неї до того власне банку, або „чеком“ до поштової каси. Так само, коли фірма має щось кому виплатити, то дає йому картку — чек до банку, де й виплатять таку суму з конта (з рахунку) фірми. Більші банки мають умови також з ріжними заграничними банками, щоб ті виплачували гроші всякому, хто зявиться з їх банковим чеком. Таким чином, хто має в кишені чекову книжку доброго банку, то може їздити по цілому світу **без грошей**; на банковий чек він дістане готовий гріш в кожнім великім банку, котрий має звязок з його краєвим банком.

Як бачимо — нинішний банк то дуже важна установа. Він має діло з усіма визначними підприємствами в краю, а то й за границею, він знає, як хто стоїть — бо до нього звертаються за грішми і до нього несе гроші усякий, хто їх хоче безпечно переховати. **Великий банк** — це якби **величезна канцелярія краєвого господарства**. Тут десятки або й сотки урядників пишуть і рахують, обраховують капітали й довги тисячів людей, що стикалися з цим банком. Є там добре забезпечені скритки, де переховуються гроші й цінні папери. Нема там ні великих машин ні гармат — а мимо того такий банк нераз керує сотнями підприємств,

рішає про долю тисячів господарств. Великі світові банки, як Ротшильдів або Моргана, дають позички цілим державам і не раз крутять міністрами та королями, як їм вигідно.

Великі капіталістичні банки зовемо також фінансовими банками а їх власників фінансістами. Загал тих фінансістів називаємо: фінансовим капіталом або фінансовим світом. Відомо, що великі фінансісти світу є між собою звичайно в добрих взаєминах, а часто ведуть спільну грошеву політику, хоч одні сидять в Америці, другі в Лондоні, треті в Парижі чи у Відні.

Банки — це якби централі нинішнього господарства. В Америці, в Англії, в Данії чи Голяндії навіть більші фармери (господарі) мають конта у банках і всі свої розплати переводять через банк.

В новіших часах також **дрібні хлібороби, ремісники, дрібні купці** і навіть робітники **думають вже про власні банки**. Нехай це будуть маленькі **кредитові кооперативи**, а й вони несуть велику поміч малим людям. Вони громадають дрібні ощадности свого району і з них уділяють дешевого кредиту — тим своїм членам, що є господарні і варті довіря. Малий чоловік думає: чому тільки великі підприємці і землевласники мають мати солідний, зорганізований кредит? І ось малий чоловік організує власні кредитові установи, але вже не приватні, а спільницькі. Райфайзенки, людодіві або народні каси й банки — це є різні назви кредитових кооператив, які вже тисячами засіяли всі культурні краї. У Львові маємо два українські центральні кооперативні банки: „Дністер“ і „Центробанк“, а в краю кількасот менших кооп. кас.

Подібну ціль мають також **громадські та самоврядні „каси“ й „щадниці“**.

Як вже говорилося, також **держава має свої банки**. Перше всього є в кожній державі т. зв. **емісійний банк**, який друкує банкноти й паперові гроші (читай про це в книжці „Промислі торгівля“).

Самоосвіта ч. 56—57). Ці банки помагають також кредитом ріжним приватним та громадським банкам, особливо в тих краях, де приватне банківництво ще слабе. До таких країн належать прим. Польща, Румунія, Югославія, Болгарія, Росія й Україна і т. д. З тої причини в тих державах промисловці, купці а навіть хлібороби є дуже залежні від держави.

Небезпеки кредиту

Кредит — це ніж із двома вістрями: може допомгти, але можна ним і зарізатися. Коли легко за кредит, то чимало людей бере його звідки дається, часто промарнують гроші, не думаючи про те, що позичку треба буде віддати, та ще й з процентом. Такий кредит руйнує і того, що дав, і того, що взяв гроші. Через невиплатність боржників побанкрутували вже тисячі банків (особливо за великої кризи від 1929 року). **Найстрашніший є товарний кредит** (коли береться на борг товар у склепі або у фабриці) — раз тому, що тоді товар завше гірший і дорожчий, а друге тому, що товару на кредит береться без міри, треба чи не треба, а віддавати потім дуже прикро. Найгірше є тоді, коли гріш в міжчасі подорожіє, а товар подешевіє; тоді дуже тяжко віддати довг. Знають це селяни парцелянти, комасанти і ін.

Запит: Чому власне літа доброї конюнктури і високих цін лишаяють за собою великі довги? І чому криза найприкріша для задовжених? Поміркуйте і дайте відповідь!

З тих причин кооперація від самого початку поборювала товарний кредит. Перша споживча кооператива (в Рочдель в Англії) продавала товар лише за готівку і тому зуміла поборооти всі кризи та всі труднощі. Вона існує від 1844 року до нині і шораз краще розвивається на користь членів.

Кредитові кооперативи знають ті всі небезпеки легкодешного кредитування. Вони дуже

осторожно уділяють позички, лише на дійсно продуктивні, господарні цілі і контролюють чи член ужив позичку справді на ту ціль, на яку просив. (Більше про ці важні справи вчить наука кооперації).

2. Ріжні роди обезпечень

В 19-ому столітті розвинулися в культурних країнах ріжні роди асекурацій, себто обезпечень від всяких можливих вападків. За річну або щомісячну оплату асекураційна установа бере на себе небезпеку чи то за вогонь, чи за град, посуху, хоробу, смерть, каліцтво і т. д. Цею справою зацікавилися також деякі держави і завели **примус асекурації**. В Польщі прим. обов'язує нині такий асекураційний примус: від вогню для всіх власників будинків, від недуги, випадків, від інвалідности, безробіття і на старість для всіх робітників і приватних умових працівників. Держава перебрала сама у свої руки ті всі роди обезпечень, сама стягає складки та завідує фондами обезпечень. Діяльність приватних товариств обмежено.

Українці в межах Польщі мають з передвоєнних часів два асекураційні товариства у Львові: „Дністер“ і „Карпатія“. В Америці є асекураційно-допомогові товариства: Укр. Робітничий Союз, Народній Союз і ін.

Обезпечення від недуги, старости, каліцтва й інвалідности та від безробіття, одним словом всі обезпечення робітників і умових працівників носять назву **соціяльних обезпечень**. Ті установи, що завідують ними, засновують шпиталі й аптики, амбуляторії й санаторії для хорих і удержують лікарів та дають невеликі допомоги безробітним, інвалідам і немічним старцям. На жаль досвід показав, що там, де ті справи взяла насильно у свої руки держава і відсунула від управи самих обезпечених — справа через те сильно погіршилася.

Складки збільшено а чинитьби інституцій зменшилися, бо непомірно багато видається на удержання персоналу, на будівлю непотрібних будинків, а які гроші остають, забирає держава на свої позички. З того такий висновок, що як в усіх господарських справах, так і в цій держава повинна оставити громадянству автономію (самоуправу). У тих державах, в яких панує ліберальна система господарки, де є свобода підприємств і товариств, всі забезпечення організує громадянство само, через приватні або кооперативні установи.

Забезпечення поширюються також у транспорті і торгівлі. Взагалі всякий рід випадку і ризика можна нині забезпечити за оплатою складки. Існують забезпечення від влому злодіїв, від пошести на худобу, від граду й бурі, від мишей іт. д.

3. Інші суспільні услуги

Лікарі дають поради й поміч недужим; **адвокати** є дорадниками в правних і судових справах; **вчителі** виховують молодь і подають їй потрібні загальні й фахові знання; **професори** творять науку; **малярі, письменники, різьбарі**, театральні мистці і т. д. творять красне письменство і мистецтво; **журналісти** (редактори) видають газети; **будівничі** ставлять доми, інші інженери придумують нові машини; **духовники** обслуговують релігійні потреби членів своєї церкви іт. д.

Ті, і подібні заняття виконує інтелігенція. Це є так звані **вільні фахи** або професії. Суспільні услуги виконують ще працівники держави й самоврядування (урядники адміністрації, скарбу, шкільництва й судівництва) та ті військові, що служать у війську професійно.

Розуміється, що за ті всі услуги суспільство мусить платити; урядникам держави платять

всі, складаючи податки, а інших утримують ті, що до них звертаються за порадою. **Услуги мають так само свої ціни, як товари.** Коли є мало лікарів, а багато хорих, то лікарі зараз підносять в гору свої такси; так само є з адвокатами, будівничими, інженерами і т. д. Всі вони роблять те саме, що купці й промисловці, коли підносять ціни своїх товарів. Вони мають свої професійні організації, які призначають цінник їх праці й услуг. Давніше люди з т. зв. вільних звань заробляли добре, дякуючи своїм організаціям. Але безробіття інтелігенції помножило конкуренцію у тих званнях і тому оплати за їх услуги дещо зменшуються. (Висоту оплат лікарських, адвокатських, нотаріальних і т. д. часом установлює також держава).

УДЕРЖАННЯ ДЕРЖАВИ

Громадянство для свого безпеченства удержує державу, це є адміністрацію, військо, суди і т. д. В новіших часах крім тих чинностей на державу покладено ще й інші обовязки, часом навіть за багато. Держава нині бє гроші і веде банки, школи, має догляд над церквою, провадить і організує пошту, залізницї, телеграф і радіо, дозирає за здоровельним станом міст і сіл, інспектує порядок і час праці на фабриках, бере часом у свої руки соціяльні обезпечення й ріжні інші асекурації і т. д. Розуміється, що це все коштує великі гроші і їх держава стягає у формі ріжних податків і оплат, а для стягнення цих сум знову утримує окремі уряди й урядовців.

Податки стягає держава двома способами. Одні є т. зв. **безпосередні**. Це є ті всі податки, що їх громадяни платять прямо до державної каси, на основі податкового закона. Безпосередні податки платиться після того, кілько хто має

грунту, від будинків, доходу з підприємств та від інших доходів. Засада при тих податках є та, що на податок повинен іти лише **дохід** а не само майно громадянина; в противнім разі держава з'їдалаби майно своїх громадян і руйнувалаби ті підстави, на яких сама стоїть. На жаль так часто буває. Малі доходи, що ледви вистарчають на прожиття, повинні бути цілком вільні від всякого податку (т. зв. мінімум існування).

Більше, як з безпосередніх податків, збирає нинішня держава з так званих споживчих або **посередніх податків**.

Коли купую цукор, то в ціні цукру є вже врахований податок державі; цукроварня, продавши цукор, передає цей податок до державної каси. В такий самий спосіб є оподаткована нафта, вугіль, м'ясо і много інших продуктів. Розуміється, що всі товари і услуги, які держава має в монополію, є також високо оподатковані (прим. сіль, тютюн, сірники, спирт, карти до гри і т. д.). В деяких державах оподатковують все, що тільки вдасться: домашніх псів, воду з водотягів, електричне світло, театральні вистави, навіть карти вступу на різні забави і т. д.

Найприкрішим споживчим податком є т. зв. „оборотний“, який платять усі купці від ціни проданого товару. (В Польщі цей податок виносить 2 процент від ціни кожного товару). Розуміється, купці той процент (які інші податки) дораховують до ціни товару і податок платить споживач.

Коли в якій державі сильно розвинене оподаткування, то це називають **фіскалізмом**.

Деякі держави прив'язують велику вагу до доходу з монополій. Майже 40 процент доходів польської держави походить з монополій (спирту, соли, сірників і т. д.). Приміром в р. 1933/34 було всіх доходів скарбу 1.602 мільони, а в тім 628 мільонів з монополій.

Коли порівняти з собою окремі роди податків, то відразу видно різницю між ними. Податки посередні (споживчі) обтяжують кожного, хто купує якийсь товар, а що купуючими є найширші маси населення, то коли взяти загальну суму вплачених податків, — величезну їх більшість платять завжди бідні кляси. Вже більше справедливі є безпосередні податки; хто має багато ґрунту, той заплатить багато податку (коли його ґрунт справедливо оклясифікований). Але найсправедливішою є така система оподаткування, коли податок платиться лише від дійсного **доходу** і то чим більший дохід, тим вищий процент оподаткування.

Примір: дохід 1000 доларів — податок 5%, дохід 2000 доларів — податок вже 6% і т. д.

Така система податків називається **поступаюча** (прогресивна).

Окрім тих двох родів податків держави побирають ще різні **оплати** й такси; деякі оплати платиться через наклеювання стемплевих значків, інші вплачуються прямо до державних кас.

Але окрім державних податків платить громадянин ще податки на громаду, де живе, на повіт, край і т. д. Ці **додатки до податків** роблять іноді суму не меншу, як податки для держави, а часом і більшу.

Цікаво тепер знати, яка частина народнього доходу іде на податки, а що лишається самому громадянству?

Очевидно — ця справа виглядає в різних державах різно. В Німеччині в р. 1928 громадянство зложило на державу, край і громади 12 і пів мільярдів марок, а доходу в тім році мали всі громадяни разом кругло 50 мільярдів. Значить, рівно четвертина всього доходу пішла на публичні тягарі. Зате в Сполучених Державах Америки в тім самім році стягнуто з населення менше, лише п'яту частину доходу (81 мільярдів нім. марок на всіх

350 мільярдів доходу, коли перерахувати долари на німецькі марки).

У Франції публичні тягарі в тому ж році робили $11\frac{1}{8}$ мільярдів н. м., а весь дохід був 35 мільярдів; значить публичні тягарі були більші як в Німеччині, бо забирали майже третину всього доходу. Швайцарія видавала на публичні цілі $\frac{1}{6}$ частину доходу. Обчислення доходу в Польщі є дуже непевне і тому його не подаємо.

Публичні тягарі є нині великим обтяженням суспільства; лихо в тім, що в наслідок великих видатків на військо, озброєння, поліцію і щораз численніше урядництво, ті тягарі замість зменшуватися, по світовій війні ще зростають.

Господарка такою великою машиною, якою є нині держава, вимагає певного господарського **плану й розрахунку**. Такий фінансовий план господарки укладається що року на наступаючий рік і називається **бюджет держави**. Бюджет складається з двох частин: спису сподіваних приходів і спису сподіваних видатків (приходовий бюджет і розходовий бюджет). Ті два списи разом роблять грубу книгу, яку друкують що року і роздають до перегляду послам (коли держава є демократична і має парламент). Розгляд і критика щорічного бюджету держави це головне право, якого завжди добивалися народи від володарів. В тих культурних державах, де є справжнє народоправство, урядові **не вільно стягати податків, коли вони не були ухвалені народнім представництвом**. Бо народ має найвище право контролю над тим, куди подіваються його гроші.

СУСПІЛЬСТВО ЯК ЦІЛІСТЬ.

Ось так ми пізнали крок за кроком всі роди суспільних чинностей. Ми коротко описали працю хлібороба, гірника в копальні, працівника малого

й великого промислу, працю в торгівлі й транспорті, чинности кредитодавця й асекаранта, працю вільних звань і нарешті спинилися на самій державній машині та її урядовцях.

Ось вам і ціле нинішнє громадянство, або як кажуть, суспільство. Погляньмо, як виглядає будова деяких нинішних суспільств у світлі статистичних чисел. Придивімся наперед, який є склад населення деяких держав після роду заняття або професії (читай на сторінці 18).

Як поділений професійно наш український нарід, того нині напевно не знаємо. Статистика в Польщі чи в СРСР не обчислює кілько з якої народности працює в яких фахах. Таке обчислення для Галичини маємо тільки з 1900 року, з австрійських часів. Тоді на кожних 100 Українців в Галичині працювало:

у хліборобстві	94,4	процент
у промислі	1,4	"
у торгівлі	0,4	"
в урядах і вільних званнях	0,5	"
в домашній службі	1,4	"
без сталого заняття	1,9	"

разом 100,0 процент

Від того часу відносини змінилися, як знаємо, не багато. Менше є Українців на публичних посадах і в промислі, троха більше в торгівлі, але основний пень, коло 95 на 100 всіх Українців — тиснеться ще далі на селі. Подібний є професійний склад українського населення також в інших займанщинах: в СРСР, на Буковині і Закарпатті.

Суспільний або національний дохід та його розділ.

Суспільство, себто всі професії й суспільні стани разом, спотребовує що року плоди суспільної праці, себто **суспільний дохід**. Коли доходу

Професійний склад населення деяких держав

З кожних 100 осіб, що працювали на прожиття, припадало в рр. 1920—25:

	о с і б у п р о ц е н т а х							
	В Англії	Бельгії	Злуч. Держ.	Німеччині	Данії	Чехослов.	Польщі	СРСР
на хліборобство	6,5	19,2	26,3	30,5	35,2	40,4	76,0	83,2
„ гірництво і промисл	45,8	46,5	33,4	41,4	27,3	37,0	9,4	5,8
„ торгівлю й асекурації	12,8	10,7	10,2	11,7	10,9	6,0	3,8	1,3
„ транспорт і комунікацію	6,8	7,6	7,4	4,7	5,9	4,1	1,8	1,5
„ державну службу і вільні звання		6,9		6,1	5,4	4,7	2,4	
„ армію	} 28,1	2,1	} 22,7	0,4	0,7	2,3	2,6	} 8,2
„ домашню службу		5,0		4,4	13,4	4,4	2,0	
„ інші заняття		2,0		0,8	1,2	1,1	2,0	
разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

є більше, як можна в році спотребувати, тоді лишається якась решта, яку відкладається на ощадність, на капітал. Ця частина загального суспільного доходу, як кажуть, **капіталізується**. Розуміється, не всякий може капіталізувати і є багато таких, яким ще недостає до життя і ті ще задовжуються або зідають частками своє давне майно.

Економістів здавна манить думка, щоби обчислити в грошах вартість цілорічного доходу цілого суспільства. Не є це легка річ і тому такі обчислення завжди ховають в собі великі помилки. Ми вже вгорі подавали, яку частину національного доходу забирають в деяких державах податки. Легко обчислюється дохід тих всіх родин, які заробляють наємно (робітники, урядовці, пенсісти, інваліди і под.). Але дуже тяжко обчислити правдивий дохід (без податків) селян, купців, промисловців, дохід зі скарбових та церковних дібр і т. д.

З тої причини ми тут займемося bliше не загальним доходом цілого суспільства, тільки доходом окремих громадян. (Доходом є та сума дібр, яку родина має на чисто на свої особисті потреби).

Роди доходів. Дохід взагалі одержується або з капіталу, або з праці, або із одного і другого джерела. **Підприємець** (промисловець, купець, великий рільник) старається добути зі свого підприємства три річи: 1) оплату своєї власної **праці**, 2) звичайний **відсоток** на свій капітал, 3) підприємський **зиск**. Хто не веде підприємства, а має капітал в банку чи розпозичений, той одержує відсоток від капіталу або **ренту**. Чий капітал є вміщений в ґрунті, а ґрунт винаймлений, той одержує арендну плату, а коли ґрунт росте у вартості, то крім того наростає йому ще окрема **земельна рента**.

Коли-ж він не має ніякого капіталу ані у підприємстві, ані на позичках, ані в ґрунті, та заробляє на життя найманою працею, то його дохо-

дом є **заробітня платня**. Розуміється — вона може бути всіляка — мала або велика. Коли хтось має дуже велику платню (прим. якийсь директор картелю), то його заробітня платня містить в собі ще й **участь в зиску підприємства**.

Розглянемо це на примірі важніших суспільних верств.

Власник фільварку є великим підприємцем і одержує три роди доходу: ренту з капіталу, ренту з землі і підприємський зиск.

Фабрикант одержує ренту з капіталу (відсоток), підприємський зиск, а коли сам керує фабрикою, то ще й оплату за свою працю.

Купець веде власне підприємство, в якому має вложений певний капітал і крім того дає свою працю. Значить, він старається добути всі три роди доходу: з капіталу, з праці і зиск.

Урядник, службовець, учитель і под. одержують заробітню платню (місячну) за працю.

Лікар, адвокат, інженер є властиво підприємці і заробляють собі оплату за працю та ще й зиск.

Робітник живе з праці своїх рук (якщо має ту працю).

Доволі складна справа з **селявином і ремісником**, себто зі самостійними дрібними продуцентами. Вони працюють самі у своїм господарстві, отже їм належить заробітня плата; але при тім мають дещо капіталу в землі і в знаряддях, на який повинні виробити відсоток (хоч рідко так буває). Підприємського зиску їм майже ніколи не вдається вигосподарити, бо ледви вистарчає на нужденну оплату їх власної праці. **Тому дохід дрібного селянина й ремісника зачисляємо до доходів трудових** (подібно як заробітню платню робітника і нижчого умового працівника).

З тих примірів бачимо, що є виразна різниця між доходом з капіталу (**відсотком**), між оплатою

праді і зиском. Тої ріжницї в поточній мові часто не розуміють і з того виходять баламуцтва. Найбільше непорозумінє є зі словом зиск. **Зиск** — **де є дохід підприємця, дохід не з власної праді,** а з чужої, дохід добутий завдяки посіданню капіталу і підприємства.

Зиск — де капіталістичний дохід.

Тому є баламуцтвом коли говорять приміром, що кооператива дала зиск. Кооператива не визискує нікого і тому не може мати зиску, а має тільки „надвишку“, яку повинна обернути на загальні суспільні цілі або звернути членам.

Зиски добуває капіталістичний підприємець ріжними способами: через недоплату зарібної платні своїм робітникам, через продавання товарів по зависоких цінах, через фальшування якости товарів, через побирання лихварських відсотків при позичках, через скуп рільних продуктів низше їх вартости і т. д. Усі форми добування **зисків** є отже сполучені з **визиском** праці другої людини. Найтяжчий визиск наступає тоді, коли комусь вдасться добути **монопольне становище на ринку,** себто безконкурентійне. До монополів стремлять якраз всі **господарські обєднання;** з них нині найбільше відомі капіталістичні картелі.

Також держава може провадити визиск свого населення; це їй приходить тим легше, бо вона може завести примусові монополі, забороняючи кому іншому вести цю ділянку продукції чи торгівлі (прим. монополь спірту, тютюну, соли, залізниць, пошти, асекурації і т. д.

Боротьба за суспільний дохід. Дохід громадянина нині зависить від многих чинників. Залежний він передовсім від того, в яким хто працює фаху (званню), а ще більше від того, чи він має більше чи менше власного майна і капіталу, чи веде власне підприємство, чи заробляє несамо-стійно, чи має протекцію чи ні і под. Іншими сло-

вами — про дохід людини рішає її **соціяльне положення і становище**.

У кожній професії є нині т. зв. вижчі й нижчі суспільні становища. Візьмім хліборобство: там де ще не переведено аграрної реформи, є великі, середні й дрібні хлібороби і кожна з тих **суспільних верств** або **кляс** тримається якомсь зокрема від другої, багатші гордують біднішими. Возьмім промисл: маємо клясу великих підприємців і клясу їх наємних робітників та умових працівників; ремісничий промисл має теж свої дві верстви: майстрів і челядників та учнів. В професії державного урядництва є поділ на вище й нижче урядництво і т. д. (Такий поділ видно дуже виразно прим. у большевицькій державі). Між тими суспільними клясами йде соперництво за те, хто більше дістане доходу, хто засяде на вищому а хто на нижчому становищі.

Суспільний дохід як цілість можемо собі уявити як великий пиріг, що має прогудувати всіх. Сильніші майном і спритом хапають більше і ті багатіють. Менше спритні та незорганізовані дістають менше, або й зовсім мало. А деякі не дістають взагалі нічого; ті лишаються безробітними, бездомними нуждарями.

Як бачимо, за поділ суспільного доходу ведеться соперництво, навіть боротьба. Бореться кожний сам про себе (коли в данім фаху є вільна конкуренція) і один підставляє ногу другому, але в нових часах щораз більше слово зачинають здобувати **організації** людей одного звання чи становища. На місце боротьби всіх проти всіх вступає боротьба зорганізованих **станів, професій** або **цілих суспільних кляс**. Хто хоче нині найти підпору у своїх змаганнях за свій добробут, той шукає звязку з подібними собі одиницями, себто вступає в організацію. Організуються **промисловці**, окремо кожна галузь, а крім того твориться союз всіх фахових союзів, який назовні репрезентує

цілу клясу промислових підприємців. Організуються своїм старим звичаєм **ремісники** в цехи і мають теж свою загальну клясову репрезентацію. Лучаться **купці** і змовляються що до цін та умов продажу товарів. Є союзи власників реальностей та інших форм капіталу; є союзи людей вільних звань, урядників, священників, службовиків. Є союзи **хліборобів** великих і малих, є врешті фахові (професійні) союзи **робітників**, які спільно добиваються кращої заплати і здорових умов праці.

Найтяжчим до організації і клясової оборони показується хлібороб, особливо дрібний. Великі хлібороби, власники більших обшарів, вже здавна зорганізовані і добули собі великі впливи на уряди та на господарську й податкову політику держави. Там, де їх маєтків не розparcelьовано, переважає консервативний напрям в політиці; до услуг обшарників є державні банки і бюджети, їм достаються субвенції на годівлю і „направу господарств“ та дешеві гіпотечні кредити. Зате дрібні хлібороби не мають впливів, головно через свою розпорошеність.

Вплив організації на розмір доходу людини нині щораз більший. Мало того: організації зачинають вже нині рішати, чи взагалі одиниця має мати працю й дохід чи ні. Є відомі змагання фахових союзів до того, щоби замкнути приплив нових людей до промислу, торгівлі, до вільних звань, купецтва, ремесла і т. д. Ці змагання ведуть до повороту середовіччя, коли ремісничі й купецькі цехи допускали до зарібку лише ті особи, хто їм подобався. — Також держава має величезний вплив на розділ доходів; вона може опікуватися одними верствами і народностями, а утискати другі, давати податкові та фінансові полекші одним, а кривдити других, не допускати їх до зарібків і т. д.

Де є великі соціальні ріжниці, велика пропасть між маєтними і бідними, там є **соціальний несупокій**. Бувають часті соціальні заворушення, бунти, страйки, або навіть цілі суспільні перевороти (революції). Разом це все зовється: клясова

боротьба. Очевидно — її викликають лише ті, що визискують других, отже т. зв. вищі верстви.

В новіших часах, під натиском демократичних рухів, йде поволи до вирівнювання великих маєткових ріжниць. Одначе це дорога дуже камініста. Які ще нині великі ріжници в доходах суспільних верств, про це може свідчити приклад Польщі.

В добі великої кризи вийшло на денне світло, що платні директорів великих капіталістичних підприємств ідуть в тисячі золотих річно. Матнат фон Плес зі Шлеска сам у своїх податкових заявах подавав свій дохід на 6 мільонів золотих річно. Князь Пщинський посідає величезні терени з копальнями вугля, разом розміру 60 тисяч гектарів. В тих копальнях працює під цю пору 350 робітників а grubість вуглевих зложищ є 1200 метрів. Померший в 1934 р. граф Потоцький з Бережан мав також поверх 60 тисяч гектарів землі, дві палати в Парижі, 3 відлі в Італії та Іспанії, копальню заліза в Іспанії, збірники клейнодів, галерії образів і т. д. Вартість майна 60 мільонів золотих.

Варто заглянути теж до статистики.

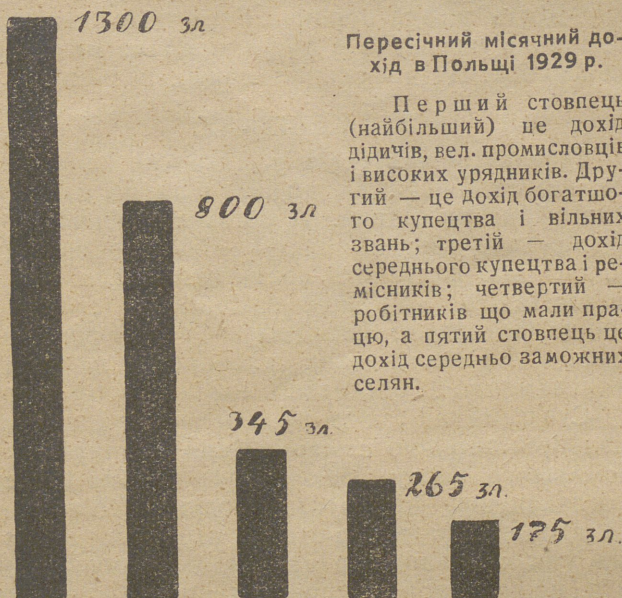
Після обчислень державного кон'юнктурального інституту, в р. 1929 ціле населення Польщі випрацювало доходу у вартости 26 мільярдів польських золотих; з того пішло на спожиття кругло 24 мільярди а 2 мільярди заощаджено (хоч уряд не подає, хто це заощадив і в якій формі). В доході пораховано також все те, що рільники спотребували зі своїх власних продуктів і в той спосіб обчислено суму спожиття села на 11 мільярдів. Місто й держава спотребували 12 і пів мільярда (хоч сільського населення в Польщі три четвертини, а міського лише одна четвертина). Рже тут видно велике покривдження села.

Але село теж не однакове, бо заможний дідич має много більше доходу, як малоземельний селянин. На одну селянську родину (4 особи) припадало місячно продуктів і закуплених товарів у вартости 175 золотих, рахуючи власні продукти по міських цінах. За те на одну поміщицьку родину припадалоби пересічно грубо більше, бо 1300 зол. місячно.

В ремеслі й дрібній торгівлі названий уряд оцінив спожиття на 345 зл. місячно на родину, а серед робітництва зарібок всіх членів разом давав 265 золотих. Отже селянин жив навіть о много гірше як робітник (о 50 процент).

Розуміється — це все є пересічні числа; в практиці є дідичі, що мають грубо більші доходи, як тут показано; а були робітничі родини, які не заробляли й половини 265

злотих. Також треба пам'ятати, що це є числа з часів перед кризою, з доби найвищої повоєнної кон'юнктури.

Пересічний місячний дохід в Польщі 1929 р.

Перший стовпець (найбільший) — це дохід дідичів, вел. промисловців і високих урядників. Другий — це дохід богатшого купецтва і вільних звань; третій — дохід середнього купецтва і ремісників; четвертий — робітників що мали працю, а п'ятий стовпець це дохід середньо заможних селян.

Всякий запитає: то все добре — але як повинна бути засада **розділу суспільних доходів?**

Відповісти на це питання не так легко, якби здавалося. Праця різних людей не однакова, неоднакової вимагає натури і підготовки (знання). Обіцянки комунізму дати всім однакові доходи — показалися неможливими до переведення. Зараз з початку скривджено саме селян. Розділ доходів в суспільстві повинен бути **справедливий, за все повинна бути „справедлива ціна“**. Та справедлива ціна мусить брати на увагу: працю людини, її фахову підготовку, прикрість самої праці, родинний тягар кожного працівника і т. д. Справа є нелегка до вирішення і тому повної справедливості в розділі доходів людство здається не

осягне. Але річ у тім, **щоби старатися хоч як мога наближуватися до тої мети.**

Друга засада повинна бути така: **що кожний громадянин має рівне з другими право на працю і на зарібок.** Це дві основні соціяльні вимоги.

СВІТ КАПІТАЛУ.

Ідеольогія капіталізму. Така вже вдача людства, що споконвіку аж до нині багатий мав більше пошани, як бідний. А багатим робився той, хто мав або твердий пястук або твердше серце як другі, або кому доля краще всміхалася. Нинішній капіталізм, хоч виріс на інших підставах, як давніше февдальне багатство — в суті річи коріниться в тих самих лихих схлонностях людини: в погоні за владою і багатством, хочби коштом других.

Сучасний капіталізм не скриває того, що його начальною засадою є: **стремління одиниці до як найбільшого зиску.** Нехай кожний дбає за себе, не оглядаючись на других. Посідач капіталу (чи то в грошах, чи в будинках, машинах, в землі) може тим капіталом орудувати, як йому подобається, може у своїм підприємстві робити, що йому хочеться. Ніхто не повинен туди зазирати, як там люди працюють, в світлі чи в темноті, в сухости чи вохкості та скільки заробляють. Державна власть є на те, щоби багнетами усмиряти робітників чи мужиків, якби вони бунтувалися, але не на те, щоби ввіщуватися у „приватні діла“ капіталістичних підприємців.

Ось таку більше менше ідеольогію склав собі світ новочасного капіталу, від коли став приходити до сили і значіння. Для себе вимагав свободи рухів і це звав **господарським лібералізмом**, а для робітництва — державного нагляду. Довго тревало, заки робітники здобули собі право організуватися в союзи, а в потребі страйкувати. Де тільки капіталістична кляса здобуває більшу

силу, там зараз намагається відібрати трудовому народові можливість організації й самооборони.

Книжні заступники капіталістичної ідеології твердять, що тільки капіталістична засада „кожний за себе“ може дати людству добробут і запевнити поступ. Тоді, мовляв, у вільнім змаганню (конкуренції) переможе той, хто найздібніший, найрозумніший, найсильніший. Переможе той, хто буде давати найліпшу і найдешевшу услугу. Все що слабе тілом і умом — вигине. Лишаться самі здорові й здібні одиниці і вони поведуть людство до кращих часів. Тільки нехай ніхто не вмішується у справи підприємств. В практиці така теорія провадила до дикого безконтрольного визиску праці, до обманства в торгівлі і лихварства в кредиті, до руїни здоровля фабричного і фільварочного робітництва. Аж під натиском самих визискуваних мас почала в ті справи вмішуватися держава, заводячи ріжного роду соціяльне охоронне законодавство і закони проти лихви.

Картелі. Та гарні лібералістичні теорії про вільну конкуренцію не стримували підприємців від порозумінь між собою. Від кінця 19-го століття починаючи, підприємці всіх галузей промислу і торгівлі входять між собою в тісні порозуміння. Коли таке об'єднання не зносить господарської автономії окремих підприємств, то зветься воно **картель**. Картель, це є умова між підприємцями якоїсь одної галузі, якою вони устанавляють між собою, по чому продавати товари, чи і на який давати кредит, умовляються в яким районі хто має продавати, щоби не робити собі взаємно конкуренції, які платні платити робітникам і службовикам і т. д. Тут-же вони умовляються, як боронити своїх інтересів перед громадянством і владою, як поборювати своїх противників (приміром кооперацію і под.) Головна отже ціль картелю — це **убити конкуренцію** між окреми підприємствами,

не допускати нових конкурентів, заводячи таким чином **монополі** на даний продукт. А нема нічого гіршого для господарства і його поступу як всякого роду монополі, приватні чи публичні.

Картель може завести спільне бюро для продажу виробів своїх членів. Таке бюро зветься синдикат (прим. нафтовий та цукровий синдикати в Польщі).

Трапляється, що картелі ухвалюють зменшити продукцію, щоби не допускати до обнижки цін. Іноді цілком замикають деякі союзні фабрики а їх власникам платять зате відшкодування.

Обєднання підприємців може бути ще тісніше, таке, що з кількох підприємств зробиться одно, з одною центральною дирекцією. Таке обєднання зветься вже не картель, а **трест**. Наймогутніші трести є в Америці (прим. нафтовий, залізний, мідяний і под.).

Нафтовий трест із залізним (концерни Рокефелера і Моргана) вже до війни згромадили в своїх руках 36 процент (над трєтину) всього народного майна в Злучених Державах. (Кругло 40 мільярдів долярів). До концерну Моргана належало 347 ріжних підприємств, а в них було 746 директорських посад. Нині сила тих концернів ще більша.

Діяльність картелів і трєстів так явно шкідлива для всіх верств громадянства, що у многих державах є вже закони, які піддають їх під публичну контролю. Але ті закони не мали доси майже ніяких успіхів, бо підприємці знаходять завжди дорогу обходу законних приписів. Що гірше — в останніх часах деякі держави заводять навіть примусові картелі в окремих галузях господарства, ніби для того, щоби мати підприємців під контролею.

Акційні спілки. Сучасний ступінь розвитку капіталізму називають **фінансовим капіталізмом.**

Це має свою причину в двох явищах: у розвитку **акційних спілок** та у збільшеній силі **банків**.

Ми вже знаємо, що таке акція. Це уділ в капіталістичній спілці, він дає один голос на загальних зборах спілки. Кілько маю акцій, стільки маю голосів. Такий статут дає змогу заможним людям або банкам через скуп акцій здобувати за гроші членство в акційних спілках, які ведуть усякі промислові чи торгозельні підприємства.

(Це основна ріжниця від кооперативи. В кооперативі одна особа не може мати більше як тільки один голос, хочби мала бог-зна скільки уділів).

З другого боку форма акційної спілки дає змогу легким способом громадити великі капітали для ведення підприємств. Хто дістав від влади дозвіл (концесію) на акційну спілку, той друкує акції і розпродує їх як товар між публику (кожна з одним голосом). Вся річ у тому, щоби публика мала довіря до того паперу. Щоби це довіря здобути, розпродаж акцій беруть на себе більше відомі банки. Таким способом фінансування акційних спілок є тісно звязане з банківництвом.

Найбільші підприємства світу, за малими виїмками, існують як акційні спілки, бо це найлекший спосіб зібрати великі капітали і то не лиш зі своєї держави, а й за границями (бо акції продаються скрізь на біржах як цінні папери). Чим краще йде підприємство та чим більші платить річні дивіденди (зиски) на акції — тим більше попитують за ними і платять нераз за акцію грубо більше, як на них написано. Тоді кажуть, що „курс акції стоїть високо“.

Але не дай Господи якоїсь лихої вістки про підприємство! Тоді публика масово старається випродувати акції цього підприємства і в наслідок того їх ціна-курс паде дуже низько.

(Так починаються всі господарські кризи: за-

хитується довіря до акцій і вони летять стрімголов у низ).

Система акційних товариств дає змогу також малим людям, з маленькими капіталами, бавитися в капіталістів, підприємців. Вони втішаються думкою, що мають право бути на зборах великої капіталістичної фірми. Але це марна потіха — бо більшість акцій кожної акційної спілки є завжди в руках малої купки заможних одиниць, або банків, властивих господарів підприємства. Вони кількома голосами більшості ухвалюють все, що хочуть, а решта акціонерів є тільки для прикраси і для давання готівки. Втім то й лежить злуда акційної спілки: по формі це демократична установа, а в дійсності чисто капіталістична. Паном у ній є гріш а не малі люди.

Капіталізм створив нині з акційної спілки свою наймогутнішу опору. Через неї він добуває капітали від широких мас громадянства — на те, щоби при допомозі тих капіталів поневолювати те саме легковірне громадянство. Каргелі й акційні спілки не дуже вяжуться кордонами держав. Коли їм це на руку, то розпускають свої сіти далеко поза межі рідного краю і шукають звязків з заграничними капіталістами.

Роля капіталістичних банків. Капіталістичний банк, чи він власністю одиниці чи спілки, має найбільше нагоди вмішуватися діяльно в життя підприємств. Вже сама роздача кредитів не може відбуватися наосліп; банк мусить добре перевірити маєтковий стан того підприємця, який просить у нього позички. Банк має своїх розвідників, які дають йому інформації про стан підприємств. Дуже часто трапляється, що банк примушений сам купити підприємство свого довжника, коли він стає невиплатним. Коли ж банк має зайві гроші, то або дає початок заснованню нової акційної спілки, або скуповує акції існуючих товариств.

В той спосіб капіталістичний банк гуртує кругом себе цілу низку усяких промислових, торговельних, імпортових та експортних підприємств; всі вони залежні грошево (фінансово) від банку і становлять його „концерн“. Кожний більший капіталістичний банк має свій концерн, яким керує; він призначає туди своїх платних людей на директорів, голов Надзірних Рад і т. д. Тому, як трапиться, що упаде банк (себто оголосить невиплатність, банкруцтво), то за ним летять також ті підприємства, що були в його концерні.

Роль капіталізму в сучасному господарстві.

Як відомо, сам капіталістичний спосіб господарки не є якраз винаходом нових часів, але правдою є, що в жадній добі історії він не дійшов був до такого значіння, як у 19 і 20 століті. Аж до того часу рішучу перевагу в суспільстві мали власники землі, фєвдали, люди з родів, з титулами і гербами. Капіталістичний дух, що поважає всяку грошеву силу, без ріжниці, чи це рільник, промисловець чи купець, приніс різку зміну у фєвдально-шляхоцькім способі думання.

Не дасться заперечити, що з цього погляду капіталістичний світогляд був поступом, тим більше, що поборював також особисту неволю селянства. Рішучу перевагу капіталістичному мішанству над фєвдалами дав буйний розвиток машинного промислу, опертого на наємній праці вільних від панщини пролетарів. І це є правдою, що промислові та торговельні підприємці за 19. століття зуміли розбудувати незвичайно широко усі ділянки промислу, використовуючи усі можливі наукові винаходи.

Але це все не може закрити факту, що цілу ту будівничу діяльність капіталістичний світ провадив лише для того, що вона несла зиски. Де не було вигляду на зиск, там кінчилася приватна ініціатива підприємця. Майже все, що людство створило в 19-ому столітті в ділянці народної

освіти, суспільної опіки, гігієни і т. д. — створено не з ініціативи підприємців, а під натиском самих народніх мас і лиш деяких гуманних одиниць з вищих суспільних верств. Дуже часто ж треба було боротися з опозицією буржуазії проти таких реформ.

За фєвдалізму майно і владу мав той, хто або силою або від князя добув землю. За капіталізму майно, окрім спадщини по батьках, наростає само усякому, хто має трохи капіталу. Наростає то з процентів то з зисків, коштом праці других людей. Твориться нова шляхта, хоч не гербова, але теж спадщинна.

Що до політичної орієнтації цієї суспільної верстви, то відомо, що вона боролася за демократичні свободи і рівність перед правом, як довго перевагу мали фєвдали. В новіших часах, коли вона сама заняла місце фєвдалів, вона виступає проти демократизму а навіть фінансує протидемократичні рухи (т. зв. фашизм).

СВІТ ПРАЦІ.

Робітнича справа. Машиновий капіталізм там, де машинова праця дешевша від ручної, веде до зосереджування капіталів і підприємств; таким чином виростають в цих галузях великі промислові заведення, а підупадають середні й малі. Це правило показало свою силу передусім у гірництві й тяжкому промислі. Тому тут найскорше вимерли ремісничі варстати, уступаючи місця великим капіталістичним або державним заведенням.

Як уже знаємо, в деяких ділянках промислу і сільського господарства це правило ще досі не виявило своєї сили і тому тут побіч великих підприємств існують ще численні середні й малі.

Там одначе, де принялася капіталістична форма, наступило виразне відділення працівника від власности засобів виробництва. Працівники

(умові й фізичні) у капіталістичних підприємствах не є вже їх господарями, ані навіть співгосподарями. Вони є **наємною силою, яку купується за гроші по означеній ціні, як кожний інший товар.**

Ціною праці є заробітня плата. При вільній конкуренції на ринку праці її висоту вирішує **подача й попит вільних робочих рук**. Коли одначе нема тої конкуренції, то ціну праці **диктує** однічно картель працедавців (рідко картель праці — професійний союз). Іноді в це вмішується держава і вона означає ціни праці. По світовій війні створено у многих державах т. зв. роземчі комісії для справ заробітних платень, в яких засідають делегати підприємців, працівників і як посередник і провідник — делегати влади. Ідеалом, до якого повинно стреміти вирішування цін праці, повинна бути як скрізь, так і тут **справедлива ціна**. Хоч тяжко її точно означити — то все таки чуттям можна завжди вирішити, яка ціна відповідає засаді справедливості.

Машинова система вивласнює дрібного продуцента. Вона зробила працівника наємником, який не має ніякого голосу в завідуванні виробництвом, є тільки кільцем у величезній фабричній (або бюровій) машині. **Вона робить і з людини бездушну машину.** Людство бунтується проти цього; були і є різні спроби, щоби зробити робітника як не співгосподарем фабричного підприємства, то хоч дати йому участь в зисках. Думається над тим, як-би то розвагою, віддыхом, спортом і т. д. уприємнити робітникові побут у фабриці. Все це свідчить, як велика є в людині туга за тим, щоби промисловій праці вернути назад її давнішу принадність.

Але покищо є так, як є. Капіталістична система успіла вже опанувати всі найголовніші ділянки промислу, банківництва і торгівлі. На основі свого „права власности“ капіталіст (поза СРСР) є майже безмежним паном у своєму підприєм-

стві. А там знову, де власником підприємств є держава (в СРСР) — вона вступила в абсолютні права капіталіста. Правда — є вже початки іншої промислової системи. Маємо на думці досить вже поширені підприємства різних **демократичних** об'єднань народу: кооперації, професійних союзів. Однак ще треба чекати досить довго, поки їх сила зможе мірятися зі силою капіталістичного світу.

Відсунення працівника від впливу на організацію праці є явищем наскрізь нездоровим і назадницьким, бо убиває в людині етику праці і любов до неї. Праця в наймах — це праця раба, „за напасть“, а часто й на перекір.

Кожний працівник, чи фізичний чи умовий, має вдоволення з праці тоді, коли знає нашо він працює і коли за свою працю має відповідну винагороду.

Але найбільше лихо найманої праці за системи капіталізму — це є **непевність праці**. **Працівника можуть кожної хвили викинути з роботи**. Він ніколи непевний своєї праці і це його найбільше гнобить морально. Під тим оглядом доля робітника без порівняння гірша від долі найбіднішого селянина, коли той має хоч клаптик землі і якусь хатину. — Ці всі причини склалися на те, що кляса найманих працівників є несупокійна, нервова, склонна до всяких несподіваних виступів, то дуже революційних, та дуже назадницьких (Примір Німеччини).

Розвиток машинового промислу відсунув від праці великі маси дрібних ремісників і зробив з них, та ще далі робить, безробітних пролетарів.

Ще більший приплив безробітних дає село, особливо там, де не переведено парцеляції великої земельної посілості і селянство дуситься на дрібних клаптиках землі. Ці безробітні творять наче **резервову армію робочої сили**, яка тільки

чекає кивка фабриканта, щоби стати до праці на місце страйкуючих або невдоволених працівників. Явище **безробіття** йде як невідступний товариш розвитку машинового капіталізму і прибирає чимраз гостріші форми. **Капіталізм свідомо не ліквідує безробіття**, бо існування резервової армії праці дуже йому на руку. А мігби його легко позбутися, якби в міру поліпшування машин скорочував день праці робітника (незменшуючи платні!).

Уже в 1856 році в Англії урядово начислено 880 тисяч безробітних, що жили в підмог і милостині. Підчас кризи у 1863 році було їх поперх мільона. Перед вибухом світової війни їх було середньо півтора мільона рік-в рік. Німеччина, яка вступила значно пізніше на шлях машинового промислу, мала вже 1895 році 771 тисяч безробітних. За великої кризи 1930 р. число безробітних тут дійшло до 5 мільонів, а в Англії майже до трьох. В Злучених Державах в цей час було 14 мільонів урядово нарахованих безробітних.

Машина зробила роботу людини простішою, яку можуть виконувати жінки й підрустки. А що жінкам і дітям можна менше платити, отже підприємці почали масово приймати жінок і дітей, а викидати мушин. Жінки замість плекати діти — пішли до фабрик за ними діти, а батьки родин часто-густо сидять без праці. **Капіталізм почав руйнувати родину.**

В початках фабричної системи не було ще жадного охоронного законодавства. Це використовували підприємці приказуючи робітникам робити по 14, ба навіть 18 годин денно. Умовини праці по майстернях були іноді страшні, навіть у ніби культурних країнах.

Щойно від 30-х років 19. століття в Англії почав уряд під натиском опінії вмішуватися в господарку по фабриках. 1833 року вийшов перший у світі охоронний закон, яким заборонено держати робітника на праці довше як 12 годин. 1848 р. цей час зменшено до 10 годин. Дальше скорочення принесла аж революційна доба по світовій війні: у більшості держав Європи законно заведено 8-динний день праці, а підчас світової кризи перша Америка зробила дальший крок. Реформа Рузвельта скоротила час праці до 40 годин в тиждні.

Головну заслугу за ті реформи має безумовно соціалістична течія, яка вела в пресі і через уста самих робітничих організацій вперту пропаганду за т. зв. фабричним або

соціальною законодавством. Підпирали цю справу також чесніші люди з освічених верств (в Німеччині був цілий гурт учених, що вів ту акцію; їх прозвали „соціалістами з катедрі“). Обмежено працю жінок і дітей, а малолітніх взагалі заборонено приймати на працю. Заведено урядових інспекторів над здоровельними відносинами по фабриках. За прикладом Німеччини почалося примусове забезпечування робітників від недуги (Каси Хорих) і нещасних випадків. Робітничі організації ведуть боротьбу за платні відпустки для працівників, за опіку в часі материнства, допомогу на старість і в часі безробіття.

Попри різні лиха від пролетаризації робітництва, ця зміна принесла одно велике добро. Перебуваючи на праці великими гуртами, наче військо, робітничі (і службовицька) маса легко привчається до організації і солідарності. На цій підставі досить швидко зродився рух робітництва до творення своїх товариств, професійних союзів. Правда, довго проти цього боролися підприємці; маючи вплив на державу, вони переслідували й забороняли організацію робітників (т. зв. право коаліції). Найбільше поборювали уряди право робітників до страйку (організованого стриму від праці). В Англії засновано перший професійний союз. Сталося це в р. 1794. Але прим. у Франції йшло тяжче — бо аж у 1868 році дозволено засновувати легально союзи. Нині вже нема майже країни без професійних союзів робітництва та умових працівників, з членством в тисячі і мільйони осіб. До союзу вплачує робітник що тижня грошеву вкладку і ходить до союзу на всякі збори і наради. Союз організує акцію за платні, за охорону праці, дбає про читальню для членів, дає підмоги в разі більшої потреби, вминається перед фірмою за покривджених і т. д. Великим здобутком професійного руху є т. зв. збірні умови про працю. Союз підписує з фірмами загальний контракт що до всіх робітників, в якому означені всі права й обов'язки робітників та працівників.

Професійні союзи нині — це якби картелі праці, проти картелів підприємців. Вони є головною опорою робітничої класи. Тому не дивота, що т. зв. фашистські уряди, які заступають інтереси підприємців, в першій мірі атакують свободу професійних союзів.

Другою опорою робітництва стали політичні організації (партії). Ті партії, до яких горнется робітництво, мають або виразно соціалістичну фірму або у своїх домаганнях видвигають важніші точки соціалістичної програми, хоч не приймають такої назви. Нахил робітництва до соціалістичних гасел пояснюється тим власне, що робітник за капіталізму позбавлений власности засобів виробництва і хотівби, щоби ті засоби, які є в посіданні приватних підприємців,

перейшли на власність „загалу“ (чи держави, чи робітничих спілок, чи кооперації — про це є різні думки і погляди).

Робітник є не тільки продуцент (несамостійний). Він є ще поважний споживач (консумент) і тут він вже незалежний, може купувати де хоче. Тут він теж проявив організацію. Поважною опорою робітництва стали саме споживчі кооперативи, які на Заході розрослися до справді величавих розмірів і є нині гордістю робітничої та працівничої класи. (Перша взірцева робітнича спож. кооператива заснована знову в Англії у 1844 році). Союзи споживчих кооператив розбудували вже в деяких країнах могутній власний фабричний промисл, який веде конкуренційну боротьбу з приватним капіталом.

Колодою у ніг робітничої організації є резервова армія праці, маси безробітних, бо ті звичайно не є членами професійних союзів, є склонні кожної хвилі зломити солідарність працюючих робітників (при штрайках, то-що). Ними користуються працедавці в разі потреби: викидають з праці непокірних (це зветься „льокавт“) і приймають безробітних. На масі безробітних виїзджають у гору різні дематоги (Мусоліні, Гітлер), обіщючи їм працю і добробут, коли підуть за ними розбивати зорганізованих робітників.

Робітничє питання, як бачимо, дуже складне і ховає в собі ще многі несподіванки.

Метою, до якої стремить нині соціялістичний робітничий рух у господарській ділянці, є: щоби праця не була мертвим товаром, яким торгується, щоби робітник був і почував себе у якій небудь формі співгосподарем тої установи де працює, бо це верне йому вдоволення з праці, далі щоби мав здорові умовини праці, щоби мав певність, що його без вини не позбавлять праці та врешті, щоби за свій труд одержував хоч приблизно справедливу матеріяльну винагороду.

Дороги, якими різні робітничі течії хочуть дійти до тої мети, є різні і тому робітничий рух не є нині одностайний.

Дрібні продуценти (селяни й ремісники).
В супереч думці Карла Маркса селянство чисельно не вигибає, а навпаки помалу таки розростається і навіть парцелное великі фільварки. Розуміється, найкраще господариться т. зв. середнім господарям, які мають стільки ґрунту та інвентаря, що можуть поступово господарити.

І селяни і ремісники ведуть боротьбу за те саме, що наємний працівник: за **справедливу ціну своєї праці**. Бо їх дохід є майже виключно доходом праці, а не капіталу. Ціну за свою працю дрібний виробник одержує не у виді заробітної платні, а у формі ціни за свій продукт. Тому його боротьба мусить вестися головню у формі торговельної, кредитової та виробничої кооперації, яка має його наблизити до ідеалу справедливої ціни. Тої самої справедливості добивається він також в розкладі публичних тягарів. (Що таке справедливість — про це рішає очевидно загальне етичне почування громадянства).

Що до організації й самооборони, то селянство припізналося навіть більше, як фабричні робітники. Це був наслідок довгої панщизняної неволі і сільської темноти та нужди. Щойно подих демократичних часів 19-го століття, поширення народнього шкільництва, книжок і преси оживили й село. На перше місце вибилися селяни Західної Європи. Взірцем селянської організації й культури вважаються нині Данія, Швайцарія, Франція, Чехія, Фінляндія і т. д.

Організація українського селянства почалася у 80-их роках минулого століття. А було тут що робити, бо темнота й визиск з боку всяких п'явок, та податковий утиск і привілеї дідичів були величезні. Організація почалася в Галичині від освітніх товариств (читалень) та громадських шпихлірів і позичкових кас. (Ті останні скоро розікрали вїйти, комісарі з повітів та їх помішники). У 90-их роках почали наші селяни під проводом деяких одиниць з інтелігенції основувати вже не-урядові, самопомічні товариства: кооперативні каси і крамниці, а врешті, вже по 1900 році, молочарні і господарські кружки. На Вел. Україні почався спершу рух за кредитовими кооперативами а відтак споживчими; освітню роботу вело селянство при коопе-

ративах, бо уряд не дозволяв на основування просвітних товариств, особливо українських. З тих зусиль виріс на передодні світової війни вже доволі поважний селянський рух.

Від 90-х років селянство Галичини й Буковини почало організуватися також до політичної оборони. Початок зроблено 1890 року: це була українська соціалістична „радикальна партія“.

До найбільшого розвіту дійшла організація селянства по обох боках Збруча в часі революції 1917 до 1919 року. Але перемога Росії над Україною і окупація краю більшовиками з Москви підкосили знову ті гарні завязки селянської організації. Треба думати, що вже не на довго.

Селянство поволи освідомлює собі факт, що й воно становить суспільну клясу. Воно розуміє вже, що всіх селян лучить однакове господарське й соціальне положення. Але воно повинно пізнати ще й своїх ворогів і своїх союзників. Його противниками є: дідичі, грошові капіталісти, капіталістичні купці й промисловці та державна бюрократія, взагалі всі ті, що живуть з визиску його праці. Його союзниками є отже ті кляси, які так само терплять визиск з боку тих самих чинників. Таким природнім союзником селянина є в першій мірі робітництво, а крім того дрібне, трудове ремісництво, яке теж терпить економічний визиск. Окрім господарських спільних інтересів ці три трудові верстви мають ще спільний політичний інтерес: їм всім однаково необхідні громадянські свободи, головно свобода організації й освіти.

Хоч пізно, то все таки й селянство творить свої професійні організації та скріплює кооперативне будівництво. Виростають сильні краєві союзи кооператив ріжного типу: кредитово-банкові, для збуту і перерібки продуктів, для закупу потрібних селянинові знаряддів і погноїв і под. Кооперативні союзи організують теж агрономічне

порадництво членам своїх кооператив, господарський вишкіл молоді і т. п. Для оборони своїх загальних станових інтересів творить селянство також політичні організації. (На жаль ще не всюди селянство йде політично з робітництвом, а денезде підпирає навіть з несвідомости назадницькі стремління).

Важними питаннями селянської політики є справа цін рільних продуктів, податкова справа, земельна реформа, меліорації й комасації ґрунтів, хліборобська освіта, розвиток сільського промислу, який мігби дати працю надмірові робочих рук на селі та ще інші справи. Для оборони селянина від визиску з боку посередників є необхідна безпосередня доставка продуктів від хлібороба до споживача або до його кооперативи і в тім напрямі повинна йти політика селянської кооперації.

Ремісництво має нині деякі вигляди на розвиток, а саме тому, що винахід малих електричних моторів дає змогу заводити малі трудові верстати з ужиттям машин. Ремісництво теж змагається за свою організацію. Від половини 19-го віку почалася організація кредитових кооператив для оборони ремесла від позичкової лихви; пізніше почали ремісники оснорувати свої закупочні і збутові кооперативи. Ведуть спілкові крамниці і магазини. Їх професійними організаціями є цехи, а урядовим заступником „ремісничі палати“, подібні до такихже урядових „палат“ торговців-промисловців та рільників.

9684/34

- 40) Історія політичних думок в . . . і середніх віках.
(Як люди доходили до думок про свободу, рівність і право народу) 45 "
- 41) На переломі середніх і нових віків. Світова історія, ч. VII. 40 "
- 42) Які є тварини на землі? (Опис всіх тварин світа від найменших до найвищих). Наука зоології, II частина (з образками) 35 "
- 43) Україна під Литвою і Польщею. Історія українського народу, частина II. 35 "
- 44-45) Народини нового людства. Світова історія, VIII. частина. Доба абсолютизму і перші революції 45 "
- 46) Від риби до малпи. Опис всіх вищих тварин світа. Наука зоології, частина III. (з 41 образками звірів). 35 "
- 47) Національна ідея. Звідки вона взялася і до чого змагає? 35 "
- 48) Українська козацька держава. Від Б. Хмельницького до Дорошенка. Історія українського народу, ч III. 35 "
- 49) При битій дорозі. Історія українського народу, IV. частина. Від гетьмана Дорошенка до уладку української козацької держави. 35 "

В 1934 року вийшли дотепер такі книжки :

- 50) Про велику французьку революцію. Світова історія ч. IX. 35 "
- 51) Розвиток народнього господарства. Наука суспільної економії, частина I. 35 "
- 52) Механіка течей і газів. Наука фізики, частина II. 35 "
- 53) Культурна родина. Про те, як мають жити між собою чоловік і жінка, батьки і діти 35 "
- 54) Як у світі люди господарять і з чого живуть Наука суспільної економії 35 "
- 55) Рослина та її життя 35 "
- 56-57) Промисл і торгівля, ціна і гроші. Наука суспільної економії 70 "
- 58) Перед світовою бурею 35 "
- 59) Банки і капіталізм. Наука суспільної економії IV. 35 "

Всі книжки з численними образками.

Хто хоче замовити якубудь одну книжку, той мусить прислати гроші готівкою за книжку і за кожду одну книжку 5 грошів на поchtову пересилку.

Отже, разом вийшло дотепер 4 річники книжок (чотири разів по 12 книжкових чисел).

Хто тепер купує безпосередно в „Самоосвіті“ один річний книжок, той платить 4 зол, вже разом з пересилкою

Хто купує два річники, той платить лише 7.50 зол. За три річники платиться лише 10 зол, а за чотири річники (тоє 48 книжкових чисел) платиться тільки 12 зол. разом з пересилкою.

Хто пришле гроші за чотири річники і разом передплату на 1934 рік (то є суму 15.50 зол.), той дістане як додаткову нагороду цікаву книжку вартости 4 зол.

УВАГА! Хто пришле 17 зол., той дістане 4 річники „Самоосвіти“, буде крім того „Самоосвіту“ діставати через цілий 1934 рік (12 книжок), дістане 10 книжок „Найкращих Оповідань“ і в додатку 1 книжку в ціні 4 золотих.

Для заграниці та сама ціна, але за пересилку окрема доплата в залежності від краю. Самі купіть і другим порадьте. Передплатіть негайно на 1934 рік, а будете діставати щомісячно цікаву книжку.

УВАГА!!! Передплата „Самоосвіти“ на рік 1935 є знижена і виносить тільки 3 зол. річно за 12 книжок (по одній книжці місячно). Гроші слати чеком число 500.872. На чеку зазначити, на що є призначені гроші. **Негайно візьміться до „Самоосвіти“.**

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ:

1. Чим займаються торговельні банки?
2. Що є гіпотечний банк?
3. Що є емісійний банк?
4. Що є акційна спілка? Що є акція?
5. Яка різниця між акційною спілкою і кооперативою?
6. Що є картель? Що є концерн? Що є трест?
7. Які є роди суспільних доходів?
8. Як організуються суспільні класи і звання?
9. Що це є зиск?
10. Гляньте на образок на другій стор. окладинки і скажіть, де найбільший процент хліборобів, а де найменший?

ЦЕНТРАЛЬНИЙ КООПЕРАТИВНИЙ БАНК

„Краєвий Союз Кредитовий“ у Львові, 3-го Мая 15.

(Центробанк).

Телефон 4-33. — Конта поштової щадниці, Варшава 143.467.
Львів 503.267. — Жирове конто в Банку Польськїм— (Власна
камениця при вул. 3-го Мая 15.)

Як Центральна Каса Українських Кооператив
приймає вкладки ощадности та акредитує українські
кооперативи всіх видів, щоби піднести господар-
ський розвій українського народу.

18 PAZ 1954

9684

34

Почтове зложено гуртом. Pocztaowa opłata zapł. ryczałtem.

Ви забезпечуєте своє майно, дім, худобу й Ваш дорібок. А як мається справа з Вашим життям? Чи воно вповні безвартісне для Вашої жінки й дітей, що Ви ще догі не забезпечилися в одинокому українському Т-ві забезпечень на життя

„КАРПАТІЯ“

Львів, Ринок ч. 38.

Жадайте інформації і негайно заключуйте забезпечення.

Ч. тел. 5-47

Ч. тел. 5-47

ТОВАРИСТВО ВЗАЇМНИХ ОБЕЗПЕЧЕНЬ

„ДНІСТЕР“

- обезпечує в золотих і золотих в золоті
- 1) від вогню будинки, рухомости, живий і мертвий інвентар, збіжжя й пашу і т. п.
 - 2) від крадіжжі з вломом готівку, дорогоцінності, хатню обстанову, товари і т. п.

Ч. тел. 80-50

Ч. тел. 80-50

КООПЕРАТИВНИЙ БАНК

„ДНІСТЕР“

має ошад. вкладки в золотих, або в золотих в золоті. що-місяця складає готівку на премійну книжечку, крім звичайних відсотків одержати на випадок осування нагороду від 25—100 золотих. На бажання висилає Банк проспекти з інформаціями.

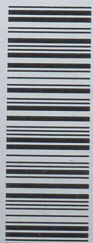
АДРЕСА: Т-ВА „ДНІСТЕР“. ЛЬВІВ, РУСЬКА 20.

Вкладчикам з провінції висилається безплатно склаланками П. К. О.

кція „Самоосвіти“: Др. К. Коберський, інж. І. Лучишин, Др. М. Стахів, проф. Е. Яворовський.

З друкарні Ю. Яськова і С-ки, Львів, Хорущина 23.

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001017840529

POTWIERDZENIE DLA WPŁACAJĄCEGO

słownie na wpłatę zł gr
złotych _____

_____ **gr** _____

na konto czekowe w Pocztovej Kasie Oszczędności

Właściciel konta:

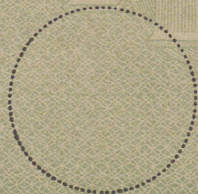
„Samoświta”
Kooperatywa z obmez widp.

LWÓW

Konto czekowe **Nr. 500.872**

Podpis urzędnika

Stempel dzienny

DOWÓD WPŁATY (DLA ODBIORCY)

Wpłatę zł gr
uskutecznił (a) _____

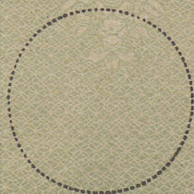
dokładny adres

na

konto
czekowe

500.872

Stempel dzienny

DOWÓD WPISU (DLA P. K. O.)

Wpłatę zł gr
słownie **złotych** _____

_____ **gr** _____

uskutecznił (a) _____

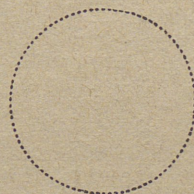
dokładny adres

na

konto
czekowe

500.872

Stempel dzienny

Celem dokonania wpłaty blankietem nadawczym winien wpłacający wszystkie trzy części blankietu odpowiednio wypełnić atramentem, drukiem lub pismem maszynowym i oddać wraz z nadawaną gotówką w Urzędzie Pocztowym lub w Kasie P. K. O.

Kwotę cyframi na dowodzie wpłaty należy umieszczać wyraźnie i czytelnie, a miejsce wolne po wpisaniu kwoty przekreślić pozioma linią. Również na potwierdzeniu dla wpłacającego i dowodzie wpisu należy miejsce wolne po wypisaniu kwoty słowami przekreślić pozioma linią.

Blankietów nadawczych z poprawkami lub przekreśleniami przyjmować nie wolno. Również nie przyjmuje się blankietów nadawczych wypełnionych niewyraźnie lub podartych.

Na odwrotnej stronie dowodu wpłaty można umieszczać krótkie zapiski, które są wolne od opłaty pocztowej, o ile wskazują tylko: imię, nazwisko, miejsce zamieszkania wpłacającego, datę wpłaty, sposób zapisania w księgi, cel i tytuł wpłaty.

Za wszelką inną korespondencję na odwrotnej stronie musi być uiszczona opłata pocztowa.

Miejsce na korespondencję do właściciela
konta za naklejeniem znaczka pocztowego
w wysokości opłaty karty pocztowej.